

РЕЦЕНЗИЯ

на проф. д.пс.н. Наталия Христова Александрова-
Катедра „Социална, трудова и педагогическа психология”
СУ „Св. Климент Охридски”-

рецензент и член на научно жури за провеждане на защита на дисертация на тема “Личностни особености на момичета с ниско телесно тегло като предикатори за превенция на хранителни нарушения” на Биляна Альошева Пентова-Ангелова за присъждане на образователна и научна степен „ доктор” по област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология” (шифър 05. 06. 05-Педагогическа и възрастова психология).

Представената дисертационна разработка е разгърната в обем от 144с., съдържаща увод, три глави, заключение, изводи, препоръки, използвана литература и приложения. Още в увода докторантката ни насочва към същностните социалнопсихологически предпоставки, общесвени нагласи и потребности, обективиращи и налагащи необходимостта от проучване на психологическите проблеми, свързани с хранителните нарушения при младите момичета.

Теоретичният анализ на изследвания проблем обхваща представянето на психология на юношеската възраст. Подробно са разгледани психологическите особености на младите хора в периода 15-19 години. В контекста на конкретните теоретични и изследователски проекции на дисертационната работа, теоретичният анализ е насочен към разглеждането на физиологичните, психофизиологичните и когнитивни промени, типични за юношеството, като подробно са описани тези изменения. Отделено е специално внимание на разбирането за патологичното поведение, като се изтъква, че в повечето определения присъстват сходни детайли. Така докторантката се опитва да изведе същностните признаци на патологията, а именно страданието на индивида, дисфункцията, както и наличието на опасното поведение. Изтъкват се и се представят вижданията, обясняващи психогенния подход. Подчертава се, че ...” по настоящем психогенните обяснения концентрират вниманието на изследователите върху особеностите на личността, която проявява патологично поведение. Акцентира се, че през последните години важно значение за обяснение на нетипичното или патологично поведение имат социалните, социалнопсихологическите и изследванията на културата.

Пространно са разгледани моделите на патологичното поведение и в този смисъл се анализират проучвания, отнасящи се до биологическата парадигма т. е. биологичноориентирана терапия; психодинамичната парадигма, където се разглеждат защитните механизми на човешката психика. Сред моделите на патологичното поведение е представена и бихевиористичната парадигма, когнитивният модел, както и екзистенциално-хуманистичната парадигма и социокултурната. Представянето и анализа на изложените по-горе модели е придружено със собствен анализ и оценка. Следвайки логически основните задачи на проучването се разглеждат различните видове разстройства в юношеска възраст. На първо място тук се описват тревожността и свързаните с нея разстройства при различните психологически школи в тази възраст. Отделено е важно място на депресивните разстройства и техния анализ от позициите на различните психологически направления. Представени са и разстройствата на храненето като подробно е разкрита булимия невроза. По принцип основните причини за възникването на хранителните нарушения могат да се обособят в следните групи: социокултурни, психологически и биологически причини.

Детайлно са анализирани основните характеристики и причини за трудностите и кризите на прехода от детството към зрелостта. Впечатление прави опита за отдиференцирането на психологическата същност на термините трудности и кризи в този преход, което е особено важно за конкретната практическа, а и научноизследователска работа. Изтъква се, че същностна причина за възникването на трудности при преминаването от детството към зрелостта е в намирането на своето Аз. Особено внимание е отделено на анализа и разглеждането на анорексията и развитието на самосъзнанието, като в анализа си докторантката търси предразположеността към това хранително нарушение в проблемите, свързани със съдържанието на Аз-концепцията. Пространно е представен проблемът с ниското телесно тегло като същностен индикатор за наличието на хранително нарушение. В тази част от дисертационната разработка е направен задълбочен преглед на същността и особеностите на анорексия невроза като се изтъква, че по своята същност тя е комплексна. Детайлно са представени генетичните основи на хранителните нарушения и най-вече на анорексия невроза и се изтъква, че 90% от хората с тази диагноза са жени. Подчертава се аргументирано, че причините за анорексия невроза могат да бъдат повлияни от социалната среда, а така също и генетически. Изведени са и различните прояви на анорексия невроза при момчетата и момчетата. Сред многобройните влияния, пораждащи анорексия невроза докторантката разглежда негативното влияние

на семейството, несигурното детство, родителското поведение. На с. 71 е представен “концептуален модел”, който съдържателно още веднъж очертава необходимостта от изследване на проблема с анорексия невроза, а по убедителен би бил този концептуален модел, отразяващ различните психологически променливи, които са залегнали в основата на емпиричното проучване.

В емпиричната част са изведени и формулирани коректно целта, задачите и хипотезите на проучването. Изследвани са 246 девойки на възраст от 15 до 20г. Методическият инструментариум включва многофакторен личностин въпросник, тест за самооценка на Лири, тест за тревожност на Спилбъргър и анкета, която е разработена върху основата на психохарактерологически въпросник на А. Е. Личко. Подробно е описан статистическият апарат за обработка на получените от изследването данни. Резултатите от изследването са представени в табличен и графичен вид. От получените данни е видно, че само някои личностни особености биха могли да се приведат като психологически индикатори, предпоставящи хранителното нарушение при младите момичета. А такива са нивото на депресия и неадекватния Аз-образ. Но не се установяват значими зависимости по отношение на високото ниво на невротизъм и личностната тревожност. Така също не е установена връзка с насочеността на личността и ниското телесно ниво.

Получените данни дават основание да се обобщи, че трите изведени хипотези се потвърждават частично. Дори и установените на средно ниво психологически явления например, нивото на личностна тревожност може да се приеме, че това е вече сигнал за наличието на сигнал за нарушена личностна организация и хармония. Наличието на не малък процент от изследваните лица като лица с екстровертна ориентация и високо ниво на общителност може би е основание за бъдещи изследвания, което горещо препоръчвам. Смятам, че получените резултати могат да намерят своето приложение в разработването на конкретни инициативи и програми, проекти по превенция на хранителните нарушения и то по-конкретно при анорексия невроза.

Към представената за защита дисертационна разработка бих искала да отправя някои бележки и препоръки. Много често се използва в работата изказът “моето изследване”. Смятам, че по-редно е и е прието да се използва изказът “нашето изследване”.

Въпрос: Кои са основанията при представянето на моделите за патологично поведение да се използва при анализът им терминът “парадигма”, а не модели. Тук е

мястото да препоръчам, че при анализа на различните модели е по-добре да се посочат позитивните, работещи страни на тези модели.

Бих препоръчала при бъдещи изследвания да се даде превес и акцент като се задълбочат личностнопсихологическите изменения при анорексия невроза през юношеството, което е в основата на даденото изследване. Макар че, анализът на психофизиологичните, когнитивни промени в дисертацията са добре анализирани и съотнесени, свързани с проблема за хранителните нарушения.

Рубриката “причинна загадка” звучи поетично, но би могла да намери по-научна формулировка. Струва ми се, че наличието на по-генерализирана хипотеза би очертала конкретиката на приведените три изследователски хипотези.

Независимо от направените бележки, които имат основно препоръчителен характер относно бъдещи проучвания, бих искала да подчертая актуалността на представената разработка, която отговаря на изискванията за докторска дисертация. Докторантката показва умение за извеждане и формулиране на психологически проблем, привеждане на адекватна изследователска техника, както и компетентно анализиране и познаване на проучваната от нея научноизследователска проблематика. Това ми дава основание да дам положителна си оценка на представения за защита дисертационен труд.

Заключение: Дисертацията на тема “Личностни особености на момичета с ниско телесно тегло като предикатори за превенция на хранителни нарушения” на Биляна Альошева Пентова-Ангелова “за присъждане на образователна и научна степен „ доктор” по област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология” (шифър 05. 06. 05-Педагогическа и възрастова психология) изцяло покрива критериите за докторска дисертация и предлагам на Уважаемото научно жури да и присъди научната степен “доктор”.

София

Рецензент:

11. 10. 2011

(проф. Наталия Александрова)